

Gesproken tekst

Mijn verhaal gaat over de akkoorden en over het akkoord van de burger. Op die akkoorden, is dat er wel en wat betekent het als de akkoorden er zijn als ze worden uitgevoerd? Heeft de burger daar last van? Doet hij mee of doet hij niet mee?

We praten op dit moment vooral over 2030 en 2030 is 49% vermindering van de uitstoot. Vanochtend ging het over iets anders. Toen ging het over stikstof. Maar in zekere zin zijn het vergelijkbare problemen. Om maar actueel te zijn met wat er vandaag gebeurde, verraste het mij omdat wat als reactie werd gegeven bij mij niet heel erg de indruk wekte van een akkoord maar dat er integendeel sprake van was dat de Staat aansprakelijk zou worden gesteld. Dat kwam van VNO-NCW en van Transport en Logistiek Nederland. Of die akkoorden er echt zijn en of ze ook worden nageleefd als het echt spannend wordt, is nog maar helemaal de vraag.

Voordat ik daar iets over zeg, misschien toch nog wat over die burger, ook in 2030. Eind vorige maand hebben we een groot congres georganiseerd om erachter te komen hoe de verhouding tussen overheid en burger er in 2030 uitziet. Er werd een beetje smalend naar ons gedaan: maar dat is zo ver weg, je moet nu beginnen. Maar de bedoeling was natuurlijk om nu een start te kunnen maken om klaar te zijn als in 2030 een heleboel dingen zijn veranderd, waaronder misschien wel dit klimaatakkoord.

Als we aan de burgers vragen wat zij nu eigenlijk van die overheid vinden, krijgen we een veelheid aan antwoorden. Maar we weten wel een aantal dingen die zijn uitgekristalliseerd. We hebben gevraagd aan 1500 mensen in het land of zij ons wilden vertellen wat zij over tien jaar in ieder geval nog steeds belangrijk zouden vinden of wat erbij is gekomen in vergelijking met vandaag de dag. Het eerste dat mensen tegen ons zeggen, is dat zij verwachten dat zij veel meer dan nu zelf zullen moeten organiseren in hun eigen leven en in hun eigen omgeving

en dat dit vooral ook heel vaak digitaal zal zijn. Er is echter een verschil in de antwoorden als je het aan de een of aan de ander vraagt. Wanneer we die vraag stellen aan mensen met een hoge opleiding en een redelijk inkomen – ik kijk de zaal even rond; daar horen wij waarschijnlijk bij – dan geven die mensen een hoger cijfer aan de overheid omdat ze het makkelijker kunnen begrijpen, omdat ze beter zijn opgeleid, omdat ze toegang hebben tot de systemen en omdat ze een omgeving hebben waar ze iets kunnen organiseren en de juiste personen kunnen benaderen om hen verder te helpen als ze het zelf niet kunnen. Dus zij geven een hoog cijfer aan wat er gaat gebeuren in de komende jaren. Hun verwachtingen zijn ook hoog. Omgekeerd en – zo zou ik bijna zeggen – evenredig daarmee zijn de appreciaties van wat de overheid presteert negatief. Zij zeggen dat zij het heel goed kunnen, dat zij weten waar zij moeten zijn en dat zij zich ook kunnen laten bijstaan, maar dat de overheid en de mensen die daar werken eigenlijk ondermaats presteren.

Aan de andere kant staat de groep die minder inkomen heeft, die sociaal in de wat lagere regionen leeft. Ik vind het een beetje naar om er zo over te praten, maar het is toch echt waar het over gaat. Deze mensen zeggen dat zij problemen hebben met hun inkomen, met het begrijpen van dingen. Zij kunnen het niet lezen en zij snappen het niet. Zij willen graag meedoen, maar het lukt niet en de overheid laat hen in de steek. Zij geven die overheid een beduidend lager cijfer dan de hoogopgeleiden. We kunnen dus niet zeggen dat de ombudsman inmiddels weet wat ‘de burger’ wil, want er zijn grote verschillen, in ieder geval in deze twee groepen.

Wat willen we wel allemaal? Ik praat altijd over de overheid; ik ben de ombudsman en ik moet praten over de relatie tussen de burger en de overheid. Daar heb ik het meeste verstand van en daar gelooft u mij misschien nog als ik er iets over zeg. Als ik over andere dingen praat, is dat misschien minder voor de hand liggend. In ieder geval weten we één ding: we willen dat die overheid eerlijk is. Ze moet zeggen wat er aan de hand is. We willen een overheid die

deskundig is. De mensen hebben liever dat het wat meer tijd kost om een antwoord op hun vragen te krijgen, maar dan wel het echte en een deskundig antwoord dan dat het snel gaat en dat ze niet weten waar ze aan toe zijn. Mensen willen weten waar ze aan toe zijn. Ze willen kunnen overzien waar het over gaat. Wat ze heel duidelijk zeggen, is dat zij uiteindelijk gewoon zelf kunnen mee kunnen doen. Ons jaarverslag van 2018 – dat ‘Meedoen’ heet – werd zojuist even aangehaald. Iedereen moet mee kunnen doen. Misschien hebt u het mij al eens wat eerder horen zeggen, maar ‘je moet mee kunnen doen’ is iets anders dan ‘je kan meedoen’. Als je zegt dat je mee kan doen, betekent het dat je zelf maar moet kijken of je dat doet. Als je komt, mag het want niemand wordt uitgesloten. Overigens, als u kijkt in de participatieparagraaf van het klimaatakkoord, vindt u precies deze woorden terug: iedereen kan meedoen, wij sluiten niemand uit. Dat is niet hetzelfde als ervoor zorgen dat iedereen meedoet. ‘Mee moeten kunnen doen’ vereist een actieve houding van de overheid – ook van anderen, maar in ieder geval van de overheid – om ervoor te zorgen dat mensen mee kunnen doen. Als er dus grote veranderingen zijn in de samenleving maar ook in de uitstoot – terug met 49% – betekent het dat de overheid de burgers actief moet betrekken. Dat is nog niet eenvoudig.

De burgers verwachten ook dat de overheid haar verantwoordelijkheid neemt en daar eerlijk bij is, dat ze zegt wat de burgers wel kunnen en wat ze niet kunnen en wat de overheid wel kan en wat ze niet kan. Er moet ook duidelijk worden gezegd welke verwachtingen de overheid vervolgens van de burger heeft. We hebben behalve een enquête ook focusgroepen georganiseerd – met alleen een enquête krijgen we alleen maar hoogopgeleiden die reageren – om te kijken en te valideren of wat we digitaal als antwoorden kregen ook klopt met wat de mensen ons in gesprekken vertellen. En ja, het klopt. Het is wat ze nu zeggen en het is wat ze dan verwachten.

Er is nog één heel belangrijk ander ding dat de mensen, de burgers ons laten weten en wat zij de overheid laten weten. Zij willen altijd de kans hebben en bijna het recht hebben – en misschien wel echt het recht hebben – op menselijk contact. Mensen accepteren digitale systemen, apps, text messages, sms'jes en allerlei andere dingen en ook schermen en systemen die ze moeten invullen door middel van een toetsenbord, maar uiteindelijk wil iedereen kunnen bellen en een stem horen. Als dat niet lukt, willen zij echt iemand kunnen spreken.

U hebt misschien in de krant gelezen dat ik heb gezegd dat je zelfs voor een kapotte koelkast bij de gemeente terecht moet kunnen. Dat meen ik serieus. Niet dat de gemeente het moet oplossen, maar je moet wel ergens terecht kunnen met je vraag. Er moet iemand kunnen zeggen waar je terecht kunt. Overigens, de vraag achter een kapotte koelkast kan heel goed zijn dat iemand een schuldenproblematiek heeft, het niet kan betalen en dat het vlees in zijn koelkast bederft. In die zin is die koelkast eigenlijk best wel een goed voorbeeld. Er werd een beetje om gelachen, maar ik vind het eigenlijk wel een heel mooi voorbeeld, omdat je laat zien dat je als overheid altijd moet zeggen dat iemand welkom is en nooit verkeerd is verbonden. Dat is de allerbelangrijkste les die wij trekken uit wat de burgers ons vertellen.

Daar kijken wij ook naar als wij naar de overheid gaan om te zeggen of zij wel of niet behoorlijk aan het werk is. U weet waarschijnlijk dat 'behoorlijkheid' het enige woord is dat de wet de Ombudsman geeft om te beoordelen of er sprake is van een beetje normaal optreden van die overheid. U zult mij dus zien schrijven of horen zeggen dat iets wel of niet behoorlijk is. Die behoorlijkheid van de overheid is ongelooflijk belangrijk. Dat kan op allerlei verschillende manieren, maar één ding is zeker: de burger wil dat ook tegen de overheid kunnen zeggen, tegen een mens van vlees en bloed. Ik zie een paar Kamerleden hier aanwezig; in de Tweede Kamer wordt op dit moment gesproken over dat recht. Het is me ook gevraagd of ik vind dat het een recht moet zijn. Nou, niet in de zin van artikel 8, lid 2 van het EVRM. Het moet eigenlijk

zo normaal zijn dat een overheid er altijd voor de burgers is dat het recht op dat persoonlijke contact er moet zijn.

Als we dat nu weten en naar die akkoorden kijken, wat valt mij dan als ombudsman als eerste op? Het valt mij op dat ik het woord 'burger' in het klimaatakkoord bijna niet tegenkom. Het woord 'burgerperspectief' staat er ook niet of nauwelijks in. Ik geloof dat in paragraaf D5 van het akkoord iets wordt gezegd over participatie. Dan gaat het niet over participatie in de zin van actieve overheidsbemoediging maar in de zin van 'als je wilt, mag je komen en mag je meedoen', wat ik zojuist al zei.

In die akkoorden is er dus weinig plaats voor de burger. Er is wel heel veel plaats voor anderen, voor belangenorganisaties, voor belangenbehartigers, voor medeoverheden en voor anderen, maar niet echt voor de burger. De vraag of de burger akkoord is, is eigenlijk niet eens gesteld in die voorfase. Achteraf weten we dat hij niet altijd akkoord is. Het SCP heeft daar het een en ander over gezegd en geschreven, onderzoekt dat ook en laat zien dat de ontevredenheid van de burger daarover zeker toeneemt. Het laat zien dat de burger er inmiddels wel genoeg voor betaald heeft en dat hij te weinig resultaten ziet. Dat is achteraf. Maar vooraf, bij het betrekken daarvan, is het maar helemaal de vraag of de burger daar op enigerlei wijze bij betrokken is geweest.

Dan nog even een aantal dingen die al eerder zijn gezegd, niet alleen door mij maar vooral ook door anderen. Bij de presentatie van het jaarverslag van de Raad van State heeft onder anderen de toenmalige voorzitter van de Eerste Kamer iets gezegd over de akkoorden en het afstempelen van akkoorden in wetten. Dat vond ik best wel een goed punt. Wat betekenen namelijk de akkoorden uiteindelijk voor de wetgever? Wat gaat die wetgever daar dan mee doen? In mijn naïveteit heb ik nog even gedacht dat het klimaatakkoord zo uitgebreid was dat er ook een heel uitgebreide wet zou zijn, maar die is er niet. U moet die wet maar eens

proberen te lezen. Dat zijn negen artikelen en een tiende over het tijdstip waarom de wet in werking moet treden. In artikel 8 gaat het over participatie. Toen dacht ik dat ik beet had, want voor een ombudsman is participatie belangrijk, want participatie en invloed kunnen uitoefenen zijn essentieel voor de relatie burger-overheid. Maar de participatie van artikel 8 van de Klimaatwet gaat over de participatie van medeoverheden bij wat de landelijke, de centrale, de nationale overheid doet. Dus ook daar in de Klimaatwet ziet u eigenlijk alleen maar de doelstellingen in wetten vastgelegd, zodat volgende kabinetten daar niet aan kunnen komen, zo staat op de site van klimaatakkoord.nl. Dat was de bedoeling van die wet, maar er staat niets over hoe de burger erbij wordt betrokken.

Als we nu eens nadenken over de vraag hoe het eigenlijk zit in dat wettelijke systeem, dan weten we dat we de grote akkoorden hebben, die van Parijs en van de VN. Dan hebben we de EU, het overleg, de verdragen en de samenwerkingsverbanden. Die leggen ons iets op, die verplichten overheden om iets te doen. Zeker verdragen, want die binden de staten. De EU kan het misschien iets verder brengen, maar dan krijgen we ineens dat heel dunne wetje van acht of negen artikelen met een akkoord van eigenlijk alleen maar belangenbehartigers over en weer en daarna zeggen we dat het op het lokale niveau moet worden uitgevoerd. De lokale overheden, de medeoverheden, moeten dus aan de bak en die krijgen eigenlijk ook de burger op het dak geschoven. Want daar gaat het gebeuren.

U hebt misschien vanmorgen geluisterd naar de radio toen u in de auto zat en nog 130 reed – dat gaat 's morgens vroeg niet, zo weet ik uit eigen ervaring, dus wat gaan we er eigenlijk van merken? – toen er iets werd gezegd over die zonnepanelen die nu in de weilanden mogen worden uitgerold. Dat kan niet met panelen, maar het betekent in ieder geval dat ze daar groots aanwezig mogen zijn. Wat vinden de burgers daarvan? Dat weten we eigenlijk helemaal niet. We weten wel dat daaronder niets groeit. Wat de burgers ervan vinden, weten we niet maar de argumentatie was dat er overeenstemming was met de verenigingen die de belangen

behartigen van zonnepanelen, om het zo maar te zeggen. Dat is merkwaardig. Ook daar zag ik de burger niet verschijnen in de afweging.

Ik wil nog even terug naar de Raad van State, want in het jaarverslag staat dus iets over het afstempelen van die akkoorden. Dan vraag je je af wat dan de waarde en de functie is van de behandeling van zo'n wet in de Tweede Kamer. Levert dat iets op voor de burger? Geeft hem dat een richting? Weet hij wat hij kan verwachten? En hoe moet het verder? Dan kijken we in die wet en dan staat er iets over een plan en vijf jaren. Iedere keer moet dat plan worden herijkt en er moeten allemaal testen worden gedaan, het RIVM is erbij betrokken en ongetwijfeld ook het Planbureau voor de Leefomgeving. Die entiteiten vind je terug in die wet. Er staat in het klimaatakkoord zelf dat er een formele rol is voor de Raad van State. Als je kijkt naar de bedoeling van die wet, dan zou de Raad van State intensief betrokken zijn bij de ontwikkelingen, want het is een adviseur van de overheid en van de regering. Maar in het klimaatakkoord wordt dat teruggebracht naar de formele rol en geen inhoudelijk betrokken rol. U ziet dat ook daar op de een of andere manier de rol wordt weggezet en weggeschoven, want de Raad van State zou heel goed in staat moeten zijn – denk ik – om het perspectief van de inwoners, van de burgers van Nederland in het oog te houden. Overigens vinden sommige ministers het woord 'burger' heel lelijk; ik vind het een fantastisch woord, dus ik gebruik het heel vaak en graag, zeker als ik bij een minister aan tafel zit! Daar had het burgerperspectief een rol kunnen spelen. De ombudsman zegt in zijn visie dat hij erin gelooft dat in ieder overheidshandelen het perspectief van de burger is geborgd. Daar zijn we op uit. Daar is overigens ook de Raad van State op uit en ook de Rekenkamer, het andere Hoge College van Staat. Maar we zien dat niet terug in de wet- en regelgeving. Men vindt het dan heel mooi dat op de dag van het akkoord ook de wet wordt aangenomen, als een soort wapenfeit. Dat kun je je afvragen hoe het zit met de democratische controle op wat er is gebeurd. Wordt die dan misschien achteraf afgelegd? Het is nog maar de vraag of dat het geval is.

Vanuit het perspectief van de burger zijn er dus veel vragen te stellen bij de manier waarop dit klimaatakkoord, maar overigens ook allerlei andere akkoorden, tot stand is gekomen. We hebben het preventieakkoord maar ook nog allerlei andere akkoorden die op dezelfde manier worden gesloten tussen belangenbehartigers en partijen die niet altijd dezelfde mening zijn toegedaan maar toch tot een soort vergelijk komen. Is dat dan het vergelijk dat wij willen dat er in de volksvertegenwoordiging, in ons parlement uiteindelijk uit moet komen?

Dat betekent dat burgers niet altijd het gevoel hebben dat ze kunnen vertrouwen op wat er is besloten. Dat vinden wij ook terug in de manier waarop mensen zich tot ons wenden als er dingen fout gaan, als er klachten zijn en als de overheid niet adequaat reageert, onbehoorlijk is. Daar zit echt een probleem als het gaat om uitvoering.

Die uitvoering: waar wordt die uitgevoerd? Waar komt die terecht? Ik zei het al even, die komt terecht bij andere overheden dan bij de centrale overheid en ook bij niet-overheden. Die komt terecht bij private ondernemingen, bij publiek-private samenwerking, in nieuw gecreëerde overheden zoals gemeenschappelijke regelingen. Op die manier worden de dingen verder op afstand gezet van de burger. Wij hebben er iets over geschreven en gezegd, ook in onze toekomstvisie. We hebben met heel veel mensen gesproken over de vraag hoe 2030 eruit ziet. We hebben gesproken over de versnippering en het verder op afstand plaatsen. Dat zien we niet alleen maar op dit terrein waar het gaat om de akkoorden en de uitvoering – wie moet dat gaan doen? – maar we zien het bij alle decentralisaties.

Alle decentralisaties laten zien dat de bedoeling om dichterbij de burger en dus naar de gemeente te komen in heel veel gevallen niet wordt gerealiseerd. Even buiten het thema van het akkoord: de gemeente De Ronde Venen heeft de schuldhulpverlening overgedragen aan een private onderneming. So far, so good. De burger klaagt over wat hem overkomt maar de gemeente zegt sorry, het is overgedragen aan een private onderneming. De ombudsman kan

er dan niet veel meer over zeggen, want het is immers een private onderneming. Hij kan misschien wel iets zeggen over die gemeente. De mensen die in de gemeente Kerkrade een arbeidscontract hebben en werk uitvoeren hebben problemen met de organisatie. Het gemeentebestuur zegt dat het daar niet over gaat, omdat er een gemeenschappelijke regeling is gecreëerd. Vervolgens is er een heel ingewikkelde discussie over de vraag of het een mandaat is of delegatie, want dat zou nog verschil kunnen uitmaken, maar het komt erop neer dat wordt gezegd dat de gemeente er niet meer over gaat. Een keer per jaar vergadert de wethouder in het algemeen bestuur en dat is het dan. Anderen zeggen dat zij het hebben ondergebracht in een naamloze vennootschap. Er zijn gemeenten die naamloze vennootschappen creëren om mensen beschermt te laten werken.

We zien het ook bij de Wmo. Daar wordt een schoon huis overgelaten aan private organisaties. Als je daar een klacht over hebt, is het maar de vraag of die terecht komt bij diegene bij de gemeente die verantwoordelijk is. We waren vanmorgen bij minister De Jonge over de hulpmiddelen en daar zien we dezelfde discussie. De Wmo-voorzieningen zijn voor rekening van de gemeente. De gemeente is verantwoordelijk, geeft de opdracht maar andere partijen voeren het uit. Als je je rolstoel niet krijgt of je batterijoplader kapot is en niemand langskomt, kan je niet naar buiten of naar school. Zo'n klacht kregen wij. Dat betekent dat wij die gemeente verantwoordelijk houden. Het is buitengewoon ingewikkeld als de gemeente zegt dat zij daar niet meer over gaat. Je mag het contract beoordelen, want zij praat één keer per jaar met de organisatie, ik vraag of ze klachten hebben en over het algemeen in de aanloop naar een nieuwe aanbesteding zullen ze 'nee' zeggen, maar het betekent dat op die manier de controle door de ombudsman maar ook door de raad en door het parlement wordt uitgehouden en teruggebracht. Het is essentieel om mensen mee te kunnen laten doen zodat zij het gevoel hebben dat het ertoe doet wat ze zeggen en dat het ertoe doet wat zij aanbrengen.

In het klimaatakkoord zien we eigenlijk geen andere dingen. We lezen over regionale energiestrategieën, netbeheerders, maatschappelijke partners en soms staat er ‘waar mogelijk bewoners’. Dat is de idee. U snapt dat een ombudsman daar niet erg gelukkig van wordt en u begrijpt dat ik daar heel kritisch op ben. Ik vind dat de overheid zich beter zou moeten gedragen naar haar burgers, zeker als zij aanspraak maakt op de participatie van de burger, het meewerken, het begrijpen, het snappen en het doen van wat er moet gebeuren. Want de problemen waar we het in de klimaatdiscussie over hebben, zijn serieus. Ik ga hier niet zeggen dat er geen probleem is in het klimaat. Eén zijstap die ik echt overal maak, is dat ook in het hele klimaatakkoord de woorden ‘Bonaire, Saba en Eustatius’ niet terug zijn te vinden. Dat is volgens mij ook Nederland sinds een jaar of negen. Ik ben op Sint Maarten geweest – dat is niet Nederland maar wel Koninkrijk – en de effecten van de klimaatverandering op de termijn die nu wordt ingeschat, betekenen een stijging van de zeespiegel en andere winden. We weten wat Irma daar gedaan heeft. De verwachting dat het nog een keer terugkomt, is vrij serieus. Misschien is het zelfs niet eens meer een verwachting maar een zekerheid. Dat vind ik sowieso een omissie in het klimaatverdrag, dat er geen woord wordt gewijd aan de BES terwijl de regering in Den Haag daar toch een verantwoordelijkheid voor heeft. De bewoners daar hebben ook een Nederlands paspoort. Wist u dat? Ja? Dan is het goed.

Voordat ik me door mijn tijd heen praat, even de vraag waarom het journalistiek zo belangrijk is. Waarom is het nu zo belangrijk? Ik deed een beetje smalend over de website klimaatakkoord.nl, want geen mens kan daar wijs uit worden. Het is ongelooflijk nodig dat u, de journalistiek, laat zien en vertelt wat er aan de hand is, hoe de systemen in elkaar zitten, wat de effecten op de burger zullen zijn en hoe ze zich teweer zouden kunnen stellen. Het kan positief of negatief zijn, maar het gaat in eerste instantie om de juiste en goede informatie en vervolgens om het doorredeneren over de betekenis van die informatie voor de samenleving, voor een kleine gemeente en voor een grote gemeente. Er kan geopinieerd worden, uiteraard. Ik opinieer ook. Dat is mijn rol en mijn taak en het is ook de rol en de taak van de media. Wij

zijn degenen die buiten dat beslissysteem staan en die ervoor kunnen zorgen dat helder wordt wat er gebeurt. Zij kunnen ook helder maken wat de noodzaak is om de dingen anders aan te pakken.

Daar zie je ook een belangrijke rol voor de media en de toezichthouders, zoals de Raad van State en toch ook de Rekenkamer maar zeker de ombudsman ook in zijn capaciteit van ombudsman van 270 of 280 gemeenten, van alle provincies en alle waterschappen en bijna alle gemeenschappelijke regelingen. Er zijn bijna 1200 gemeenschappelijke regelingen. We hebben veel minder gemeenten door opschaling maar tegelijkertijd schalen we af verder van de burger weg met 1200 gemeenschappelijke regelingen in allerlei verschillende vormen. De journalistiek is dus van eminent belang om ervoor te zorgen dat de burger weet wat de overheid doet, dat de burger ook bij ons kan aankloppen met wetenschap en kennis en kan zeggen dat er iets niet klopt, dat er iets gebeurt wat niet behoorlijk is. Dan kom je uiteindelijk bij de rol van de ombudsman terecht.

Ik durf dit verhaal op deze manier te vertellen niet omdat ik het zo goed weet, maar omdat ik het heb gevraagd aan de mensen zelf. Ik vind dat ik het voorbeeld moet zijn voor de manier waarop overheden zich horen op te stellen. Vragend: wat zou je willen als wij dit moeten bereiken, wat is dan een goede manier, wat kun je ons vertellen, hoe denk je daarover, welk initiatief zou je willen hebben in je wijk? Daar zijn de essentiële vragen die de overheid moet stellen aan de burger. Dan moet zij beslissingen nemen. Maar daar gaat het echt om.

Ik durf dit dus te zeggen omdat ik vier dagen in Zeeland met bijna 25 collega's door de provincie heb gereisd. Ik ben bij een fruitteiler geweest, bij een burgemeester, bij een mevrouw in de bijstand, bij iemand die problemen met het UWV had, wij hebben ons matje uitgerold op de markt in Middelburg – daar zijn prachtige foto's van – want daar maak je het contact. Daar

Kees Lunshoflezing 2019

Nationale ombudsman Reinier van Zutphen

vraag je wat er aan de hand is. Vraag het ook aan de bestuurders, want er is volgens mij niet gevraagd aan lokale bestuurders hoe dat klimaatakkoord met hen wordt gerealiseerd.

Uiteindelijk gaat het er dus om dat we de vraag stellen hoe we dit probleem, dat we allemaal onderkennen, gaan oplossen. Ik denk dat we een akkoord krijgen als het op een manier gebeurt waarbij we de burger actief betrekken en waarbij we hem de kans geven om te participeren en om van meet af aan echt invloed uit te oefenen, een akkoord dat volgens mij op dit moment nog ontbreekt.

Dank u wel!